

Franchell, Eva, 2022. *En människa kan mördas men inte idéer. En biografi över Anna Lindh*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Anmälan av Anders Mellbourn

När Anna Lindh mördades stod Utrikespolitiska institutet och Försvarshögskolan mitt uppe i sitt gemensamma bygge av ett nytt hus vid KTH i Stockholm. Biblioteket skulle bli gemensamt och UI:s dåvarande bibliotekarie föreslog namnet Anna Lindh-biblioteket. Det gick inte omedelbart hem på FHS. Att ge ett militärt högskolebibliotek namn efter en socialdemokratisk vänsterpolitiker var främmande. Men vid närmare eftertanke kunde vi snabbt enas. Anna Lindh hade varit tongivande och drivande i en svensk utrikes- och säkerhetspolitisk utveckling in i de europeiska sammanhangen och samarbetena av historisk betydelse. Vi var inte heller ensamma i att vilja knyta hennes minne till säkerhetspolitiska sammanhang. Hon fick snart namnge sameuropeiska forskningsprogram om konfliktförebyggande, en professur i praktisk diplomati på Harvard (med en första innehavare som senare skulle bli Barack Obamas FN-ambassadör) och ett dialogcentrum i Mellanöstern.

När Anna Lindh-biblioteket så småningom var klart ville vi ha en minnes-tavla i läsesalen om Anna Lindh med bilder av DN:s stjärnfotograf Sven-Erik Sjöberg och citat ur några av hennes utrikesministertal. Det blev lättare med bilderna än med citaten. Det där riktiga lyftet i formuleringarna hade vi svårt att hitta i hennes tal. Praktisk handlingskraft och politisk insikt att finna nya lösningar som en ny tid krävde och gjorde möjliga präglade hennes politiska gärning snarare än idédebatt och retorisk glans.

Men titeln på Eva Franchells stora biografi över Anna Lindh – ”En människa kan mördas men inte idéer” – är faktiskt ett citat från henne. Det kommer från Anna Lindhs kanske mest berörande anförande, om Olof Palme vid begravningshögtiden för den mördade statsministern i mars 1986, då hon var SSU-ordförande. Det är en fin formulering om Olof Palme och en bra boktitel, men kanske inte riktigt träffande om handlingsmänniskan och drivkraften Anna Lindh.

Eva Franchell träffade för första gången Anna Lindh 1994 när hon värvats till den socialdemokratiska presstaben inför valet och följde sedan med som informationssekreterare till den nya miljöministern efter valsegern. Deras yrkesvägar skildes redan våren 2000 när hon blev informationschef på TV4,

Anders Mellbourn är pensionerad journalist och docent i statsvetenskap. På 1980-talet skrev han om Bo Holmbergs första år som civilminister och under Anna Lindhs tid som utrikesminister var han direktör för Utrikespolitiska institutet.

E-post: anders@mellbournanalys.se

medan Anna Lindh stod inför sina tyngsta och viktigaste år som utrikesminister. Men de gick från att vara arbetskamrater till att vara privata vänner. Det var väninnan Eva som Anna Lindh snabbinkallade som smakråd på NK, eftermiddagen den 10:e september 2003. Franchell kom därmed att bli närmaste vittne till mordet på Sveriges utrikesminister.

Den nya biografen har ambitionen att ge ett heltäckande porträtt av både människan och politikern Anna Lindh. Här finns mycket om barn- och ungdomstiden, både i familj och SSU, och en kronologisk redovisning av den alltmer framgångsrika politiska karriären skuggad av ett allt svårare privatliv i ett tragiskt sönderfallande äktenskap med den äldre politikerkollegan Bo Holmberg. Den tidigare civilministern och sedan landshövdingen förföll i alkoholism när den egna politiska framgången uteblev och han klarade inte livet i skuggan av glansen från en yngre hustru på väg mot den absoluta makttoppen.

Författarens närhet som vän är förstås en styrka för boken och tillåter henne att våga vara öppen om de svåra personliga sidorna i Anna Lindhs liv. Men vänperspektivet ger också begränsningar. Man anar hänsynstaganden men också en – lätt förståelig – beundran inför den porträtterade som står i vägen för mer genomarbetade resonemang. Vännens bild blir också svår att ifrågasätta eftersom den författande vännen i någon mening definitionsmässigt vet bäst i kraft av sin överlägsenhet i närhet och mängd av kontakter. I det ligger också faran att det egentligen är författarens inställning och uppfattning vi får, inte säkert Anna Lindhs alla gånger. Framställningen genomsyras exempelvis hela tiden av en viss distans och ovilja mot maktens miljöer. Den kan naturligtvis vara fullt berättigad. Den passar en bok där författaren nog är mer intresserad av det partipolitiskt socialdemokratiska och det personliga än regeringspolitik. Men var det här avståndet också Anna Lindhs?

En återkommande bild är exempelvis att Anna Lindh stod litet utanför i den politiska karriären och varken fick den erkänsla eller det stöd från vare sig Ingvar Carlsson eller Göran Persson som hon förtjänade eller hoppades på. Inte heller närheten till de kvinnliga generationskollegerna i partiet – Mona Sahlin och Margot Wallström – var enligt biografen så stark som mediebiblen velat ge sken av. Med tanke på den övervägande raka karriär som Ann Lindh hade med ordförandeskap i SSU, tidig plats i det verkställande utskottet, borgarråd i Stockholm och sedan miljö- och utrikesminister är bilden av utanförskapet, om den är sann, anmärkningsvärd.

Säkerligen är det korrekt att Ann Lindh hade personliga kvaliteter vad gäller integritet och kunskaper som överglänste omgivningens, avspeglat bland annat i högsta betyg från skola och universitet. I det låg också en briljansens distans till partiapparatusens långväga vänskaps- och funktionärskarriärer. Viktigare för henne var vänkretsen utanför politiken från barndom och studier. Om Anna Lindh ändå paradoxalt nog var en outsider, eller hellre en ensamvarg, var rollen kanske medvetet vald och i längden en styrka för att nå de högsta topparna i

etablissemang. Och undantaget, när den privata och politiska kretsen gick ihop i äktenskapet med Bo Holmberg, tidigare statsråd men med framgångskarriären bakom sig, blev besynnerligt och en olycka.

Tydligt är att Ann Lindh under alla år med charm och leende i behåll självklart förstod vikten av att sätta dagordningen, ligga före och hela tiden ha initiativet och personlig kontroll i sakfrågorna. Det var hon och inte mediefrestade medarbetare som skulle skriva debattartiklar och uttala sig först i medierna. I en traditionsrik hierarkisk miljö som utrikesdepartementet var hon mycket angelägen om att välja sina närmaste och hålla också både kompetenta och s-märkta veteraner på armlängds avstånd. Som Eva Franchell skriver var hon en tävlingsmänniska som sökte makten att förändra, inte en lagledare för ämbetsmän med ambitioner. Egna sakfrågor och framgång med dem var det viktiga. Hon grämde sig över att som borgarråd ha tvingats ta över hanteringen av företrädares ansökan om sommar-OS som var dömd att misslyckas.

Fylligast och lyckligast är Eva Franchells skildring av Anna Lindhs år som miljöminister med ett uppenbarligen fungerande och stimulerande samarbete med närmaste medarbetare och framgångsrika uppgörelser med både finansdepartement och EU-apparatens olika organ. Här fick hon visa sin förmåga att hålla in svåra frågor, både lagstiftning som ny miljöbalk, krishantering vid Hallandsåsen och miljökonferenser i FN. Om hon inte anat det tidigare, var det rimligen på miljödepartementet som hennes insikt och övertygelse väcktes och stärktes att det nu och för framtiden bara är i EU-samarbetet som svensk politik riktigt kan utvecklas och drivas, vilket gjorde steget från Tegelbackens departementsvåningar till Gustav Adolfs torg kort på alla sätt.

Litet torftigt blir det däremot tyvärr om tiden som utrikesminister, som ändå blivit bestämmande för minnet av Ann Lindh och blev toppen på en politisk gärning som på grund av ett knivdåd aldrig nådde statsministerkontoret i Rosenbad. På UD var Eva Franchell bara med en kortare tid och här verkar hon tyvärr – i kontrast till barn- och ungdomsåren där hon också måste varit beroende av sina många samtalskällor – varken haft lust eller tillräckligt intresse för ämnet för att få till det i berättelsen. Det här är en omvälvande tid för Europa, världen och Sverige med slutet på upplösningskrigen i det forna Jugoslavien, EU:s utvidgning och fördjupning med säkerhetspolitiskt samarbete och gemensam valuta, Sveriges första ordförandeperiod i unionen, 11:e september, kriget mot terrorismen och Irakkriget.

Angående allt detta lyfter aldrig framställningen. Mest intresse ägnar författaren Sveriges redan då motsägelsefulla förhållande till Turkiet. Detaljrik blir bara redovisningen – måhända i försvarssyfte för utrikesministern – av den för Sverige skamliga utvisningen av misstänkta egyptiska terrorister efter ett regeringsbeslut där Anna Lindh fick ta ansvaret medan statsrådskolleger duckade. Samspelet i EU:s dåvarande trojkamodell för den utrikespolitiska

ledningen med den höge representanten Javier Solana och kommissionären Chris Patten är värt många historier, både allvarligt politiska inte minst om deras insats för att förhindra att Kosovokrisen spreds till det som i dag heter Nordmakedonien och anekdotiskt personliga, men får ingen samlad plats. Anna Lindhs engagemang för euron redovisas förstås men inget sägs om hennes mer framgångsrika, men egentligen lika kontroversiella, satsning på att Sverige omedelbart skulle delta i EU:s nya militära krishantering, först i östra Kongo, trots försvarsledningens invändningar och önskemål om planeringstid.

Anna Lindh kommer vi att minnas för att hon var den förste minister som riktigt såg och tog det svenska EU-medlemskapet när det var på plats som möjligheten och vägen för framtiden att driva politik. (Carl Bildt må göra anspråk på att vara den förste svenske europén. Men han hade förlorat makten när Sverige steg in som medlem i EU.) Frågan är hur tidigt Anna Lindh själv kom till den insikten och, naturligtvis, om det var Göran Perssons bedömning att han behövde och ville ha en utrikesminister från en ny generation, just Anna Lindh, för att kunna förvalta och dra nytta av det svenska medlemskapet, när han något överraskande lanserade sin nya utrikesminister 1998 för att ersätta trotjänaren Lena Hjelm-Wallén. Om Eva Franchell har rätt i att Göran Persson visade en viss kritisk hållning till Anna Lindh, kanske delvis till följd av hans närhet till hennes rival från SSU-tiden, Pär Nuder, kan hans karaktäristiska bufflighet i det här fallet mest ha varit ett sätt att pröva hennes fortsatta förmåga, vilka påfrestningar och besvikelser hon skulle klara både personligt och politiskt. Och därvidlag bestod hon uppenbarligen provet. Vid tiden för mordet hade hon hunnit bli den självklara tronföljaren.

Hur det skulle ha gått får vi tragiskt nog aldrig veta. Men det Eva Franchell sammanfattar om Anna Lindhs tid som ordförande i SSU på 1980-talet skulle nog fortfarande stämma: "Hon står lite över alla andra. Många tycker hon är gåtfull, de flesta tycker om henne och alla respekterar henne".